

Zločinné spolčení – právní rámec, definice, postih, pachatelé

Phdr. Miroslav SCHEINOST, JUDr. Simona DIBLÍKOVÁ, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha

1. Pohled na organizovaný zločin v ČR

O fenoménu organizovaného zločinu se v České republice (a předtím v bývalém Československu) diskutuje zhruba od počátku devadesátých let minulého století, kdy si odborná a poté i laická veřejnost začala postupně uvědomovat existenci této závažné formy kriminality, resp. přesněji řečeno způsobu páchání trestné činnosti, představujícího na domácí kriminální scéně relativně nový jev. Zpočátku byl organizovaný zločin jednoznačně chápán jako importovaný zvenčí a spojený s pronikáním zločineckých skupin ze zahraničí. Nebezpečí vzniku a vývoje domácích forem bylo spíše podceňováno, což zřejmě souviselo i s definiční a právní nejasnostmi. V každém případě nebyly jako organizovaný zločin prezentovány některé kriminální aktivity českých pachatelů (např. obchody s lehkými topnými oleji), ačkoliv jasně vykazovaly znaky vysoké organizovanosti, strukturace skupin pachatelů včetně dělby činností, zaměření na profit a dosahování vysokých zisků pachatelů i spojení s násilím. Přesto byly tyto případy posuzovány spíše jako hospodářská, nikoli jako organizovaná kriminalita¹.

Opatření proti organizovanému zločinu v ČR po roce 1990 zahrnovala úpravy v legislativě, především v trestním zákoně (zprůsnění trestních sankcí za trestné činy spáchané v organizované skupině u vybraných skutkových podstat, vytvoření některých nových skutkových podstat), ale i opatření organizační (vznik specializovaných, zejména policejních útvarů). Podstatnější změny byly následně přijaty v roce 1995 zákonem č. 152/1995 Sb. Do trestního zákona byly zakotveny některé významné nové instituty, především trestnost účasti na zločinném spolčení a definice zločinného spolčení. Trestní řád byl doplněn v zájmu zlepšení ochrany osob zapojených do trestního řízení proti organizovanému zločinu o institut anonymního svědka a o některé další nástroje usnadňující trestní stíhání organizovaného zločinu. Novela zákona o policii ČR obdobně rozšířila rozsah speciálních policejních pátracích prostředků. Byl přijat zákon č. 61/1996 Sb. o některých opatřeních proti legalizaci výnosů

¹ BALOUN, V. - SCHEINOST, M.,: Economy and Crime in the Society in Transition: The Czech Republic Case. In: van DUYNE, P. - von LAMPE, K. - PASSAS, N., eds.,: Upperworld and Underworld in Cross-Border Crime, 43-60. Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2002, str. 48-51.

srv. též LORENCOVÁ, J. - VEČEŘ, J., :Krvavé oleje: Můj přítel vrah. Brno, Jan Krystek, 2006.

z trestné činnosti (nyní nahrazený s účinností od 1. 9. 2008 zákonem č. 253/2008 Sb. o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu. Tento zákon zapracovává příslušné směrnice Evropských společenství² a zároveň na přímo použitelné předpisy ES navazuje.³).

K vyhodnocení rizika, které přináší organizovaný zločin, docházelo až postupně. První vládní koncepce boje s organizovaným zločinem byla přijata v roce 1996 a následně aktualizována v letech 1997 a 2000. Nová Koncepce boje proti organizovanému zločinu byla vládou ČR schválena v roce 2008.⁴

Po roce 2001 byly nadto přijaty některé další úpravy a instituty, např. zákon č. 137/2001 Sb. o ochraně svědků, dále ustanovení, která v rámci trestního řádu s účinností od 1.1.2002 usnadňují použití informací získaných policejními operativními prostředky jako důkazů v trestním řízení, vymezují operativně pátrací prostředky včetně agenta a zpřesňují podmínky jejich použití (novela č. 265/2001 Sb.), a novela trestního zákona č. 285 z roku 2002, která v § 252a zavedla specifickou skutkovou podstatu trestného činu legalizace výnosů pocházejících z trestné činnosti.⁵

Tyto zákonné úpravy vytvořily právní bázi pro odhalování, vyšetřování a stíhání organizovaného zločinu, srovnatelnou s legislativními úpravami většiny ostatních evropských zemí.⁶

Účinnost právních prostředků při potírání organizovaného zločinu je třeba průběžně vyhodnocovat a nepochybně budou hledány cesty k jejímu dalšímu zvýšení. Zejména by bylo třeba vzít v úvahu Úmluvu OSN o boji s nadnárodním organizovaným zločinem, kterou ČR podepsala, a kterou by také měla ratifikovat po dořešení otázky trestní či správní odpovědnosti právnických osob (s tím, že je zatím preferována forma správní odpovědnosti⁷).

² Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/60/ES ze dne 26. října 2005 o předcházení zneužití finančního systému k praní peněz a financování terorismu a Směrnice Komise 2006/70/ES ze dne 1. srpna 2006, kterou se stanoví prováděcí opatření ke směrnici Evropského parlamentu a Rady 2005/60/ES, pokud se jedná o definici „politicky exponovaných osob“ a technická kritéria pro zjednodušené postupy hloubkové kontroly klienta a pro výjimku na základě finanční činnosti vykonávané příležitostně nebo ve velmi omezené míře

³ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1889/2005 ze dne 26. října 2005 o kontrolách peněžní hotovosti vstupující do Společenství nebo je opouštějící a Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1781/2006 ze dne 15. listopadu 2006 o informacích o plátcích doprovázejících převody peněžních prostředků.

⁴ Koncepce boje proti organizovanému zločinu, usnesení vlády ČR č. 64/2008 ze dne 23. 1. 2008

⁵ tamtéž

⁶ Viz CEJP, M. a kol.: Organizovaný zločin v České republice III., IKSP, Praha 2004 a SCHEINOST, M.: Vývoj opatření proti organizovanému zločinu. In: BUDKA, I. (ed.), Organizovaná kriminalita II. Policejní akademie ČR, Praha 2006.

⁷ viz přílohu k usnesení vlády ČR č. 64/2008, Plán úkolů k realizaci Koncepce boje proti organizovanému zločinu, úkol č. 8: Předložení věcného záměru zákona na zavedení správní odpovědnosti právnických osob

2. Pojetí a právní vymezení zločinného spolčení⁸

Budeme-li definovat organizovaný zločin jako kriminologickou kategorii (při vědomí toho, že kriminologických definicí tohoto fenoménu nabízí literatura a jednotliví autoři desítky), mohli bychom za organizovaný zločin považovat:

- vyvíjení organizované trestné a další doprovodné činnosti v podobě primárně ziskových aktivit obvykle zapojených do struktury poptávky a nabídky ve společnosti, na něž jsou navázány krycí a zabezpečovací aktivity,
- subjektem těchto aktivit je strukturovaná a hierarchizovaná skupina (organizace) vzniklá za účelem ziskové trestné činnosti, která funguje na základě dělby funkcí a úkolů.

Znakem *vyššího vývojového stupně organizovaného zločinu (rozvinutého organizovaného zločinu)* je oddělení a izolace vůdců organizací od výkonu trestné činnosti, internacionalizace činnosti, diverzifikace ziskových aktivit, monopolizace trhů a teritorií, legalizace příjmů z trestné činnosti, schopnost sebeobnovování organizace a infiltrace do oficiálních společenských struktur.⁹

Úmluva OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu nedefinuje organizovaný zločin jako takový, jako jev, resp. způsob páčání trestné činnosti, a soustřeďuje se na vymezení subjektu, tj. organizované zločinecké skupiny. Tu definuje jako strukturovanou skupinu tří nebo více osob existující po určité časové období a jednající ve vzájemné dohodě za účelem spáchání jednoho či více závažných trestných činů. Úmluva současně upřesňuje, jak chápat pojem strukturované skupiny a závažného trestného činu. Obdobnou definici přináší tzv. **Společný postup** (Joint Action) Rady Evropské Unie z 21. 12. 1998 o trestnosti účasti ve zločinecké organizaci.

Legální definice pojmu zločinné spolčení, které je z hlediska českého práva vymezením, resp. označením pro organizovaný zločin, byla přijata v ČR v roce 1995 ustanovením § 89 odst. 20 (nyní odst. 17) tr. zák. Zločinné spolčení je společenstvím více osob s *vnitřní organizační strukturou, s rozdělením funkcí a dělbou činností*, které je zaměřeno na *soustavné páčání úmyslné trestné činnosti*. Zákonný znak *dosahování zisku* byl vypuštěn po novele účinné od července roku 2002. V souvislosti s tím byla

⁸ podrobněji viz SCHEINOST, M.,: Pojetí organizovaného zločinu a jeho vztah k dalším kategoriím kriminality. Kriminalistika 4/2004.

⁹ viz CEJP, M. a kol.: Organizovaný zločin v České republice III. Praha, IKSP 2004

v § 163a tr. zák. vytvořena samostatná skutková podstata trestného činu „Účast na zločinném spolčení“.

Zločinné spolčení lze považovat za jednu z forem trestné součinnosti a je nutno jej odlišit od organizované skupiny. Pro postih pachatele je proto třeba dostatečně prokázat každý z výše uvedených znaků.

3. Postih zločinného spolčení

Definice zločinného spolčení (§ 89 odst. 17 tr. zák.) a postih účasti na zločinném spolčení (§§ 163a-163c tr. zák.) tedy v našem trestním zákoně figurují od roku 1995. Nicméně zpočátku nebyla tato ustanovení příliš využívána. Až od konce devadesátých let začal počet osob stíhaných na základě paragrafu 163a postupně narůstat.

Institut pro kriminologii a sociální prevenci se v rámci výzkumu „Obrana proti ohrožení společnosti závažnými formami trestné činnosti“, který probíhal v letech 2004 – 2007 zaměřil mimo jiné také na uplatňování ustanovení o účasti na zločinném spolčení. Cílem provedené sondy bylo prohloubení dosud získaných informací k charakteru, projevům, strukturám a pachatelům organizovaného zločinu v České republice, a vyhodnocení aplikace ustanovení o zločinném spolčení v praxi orgánů činných v trestním řízení, případně vymezení problémů, které brání jeho větší efektivitě. Pro účely výzkumné sondy byla provedena analýza obžalob podaných státním zastupitelstvím k případům zločinného spolčení za léta 1999-2004.

Z čísel uvedených v následující tabulce je zjevné, že uplatňování ustanovení o účasti na zločinném spolčení nebylo v praxi příliš frekventované.

Tabulka č. 1 § 163a Účast na zločinném spolčení

Stíhané, obžalované a odsouzené osoby v letech 1999 - 2007

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Stíháno osob	36	42	75	97	96	126	181	118	78
Obžalováno osob	36	40	59	94	96	117	178	116	70
Odsouzeno osob	1	0	2	0	5	10	9	21	15
Zastaveno trestní stíhání proti osobám	0	2	11	2	0	6	2	0	2
Přerušeno	0	0	5	1	0	3	1	1	6

Zdroj Ministerstvo spravedlnosti, odbor organizace a dohledu, odbor informatiky, výběr z databáze

Je zřejmé, že po určité kulminaci počtu stíhaných i obžalovaných osob v roce 2005, došlo v dalších dvou letech k opětovnému poklesu. V těchto letech ale bylo naopak odsouzeno více osob; je ovšem možné vyslovit domněnku, že v těchto letech bylo uzavřeno více případů z předchozí doby. Toto vysvětlení i příčiny poklesu stíhaných a obžalovaných osob se jistě nabízejí jako téma dalšího výzkumu a analýzy. Bylo by ovšem velmi riskantní předpokládat, že pokles případů stíhání zločinného spolčení je vyvolán snižujícím se výskytem této závažné formy kriminality.

Obecně ovšem platí, že podíl osob, které byly pro účast na zločinném spolčení ve sledovaném období stíhány, tvoří jen velmi malou část celkového počtu stíhaných osob v ČR; tento podíl činí zhruba 0,03–0,1 % (celkový počet stíhaných osob se v tomto časovém úseku pohyboval v rozmezí 92 958 – 110 808 stíhaných pachatelů). Počet osob, které soudy pro účast na zločinném spolčení skutečně odsoudily, je pochopitelně ještě nižší. Za šest let sledovaných ve výzkumné sondě (1999–2004) byla v průměru odsouzena pouze každá 26. stíhaná osoba, tedy necelá 4 % (3,8 %). Podíl osob skutečně odsouzených vůči osobám, na které byla podána obžaloba za účast na zločinném spolčení, je jen nepatrně vyšší (4,1%).

Tab. č. 2 § 163a Účast na zločinném spolčení**Přehled o vyřízených věcech v ČR v letech 1999–2004 podle krajů**

Vyřízeno -proti osobám -trest. činů	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Praha	- -	- -	19 28	8 16	22 52	53 111
Středočeský	24 51	7 14	45 92	20 40	- -	1 3
Jihočeský	- -	- -	- -	14 31	2 4	25 50
Západočeský	- -	1 2	- -	1 2	23 46	13 26
Severočeský	12 39	10 26	4 11	32 71	43 90	30 64
Východočeský	- -	- -	- -	- -	1 3	- -
Jihomoravský	- -	- -	- -	- -	5 10	13 28
Severomoravský	- -	24 48	7 28	22 45	2 4	- -
Česká republika	36 90	42 90	75 159	97 205	98 209	135 282

Zdroj Ministerstvo spravedlnosti, odbor organizace a dohledu, odbor informatiky, výběr z databáze

Z výše uvedeného přehledu je patrné, že každoroční nápad měla zastupitelství v Severočeském kraji, v souhrnu vyřizovala také nejvíce věcí proti osobám (131 v Severočeském kraji vůči 483 v celé ČR, tj. 27%; podíl na vyřizování trestných činů je srovnatelný a činí 29%). Dále následovala zastupitelství v Praze, která měla v roce 2004 nápad vůbec nejvyšší ze všech, a zastupitelství v kraji Středočeském. Naopak pro kraj Východočeský bylo ve sledovaném období řešení kauzy podle § 163a výjimkou.

Obžaloby podala státní zastupitelství na téměř 92% osob, zbývající případy byly vyřízeny přerušením nebo zastavením trestního stíhání.

Tab. č. 3 § 163a Účast na zločinném spolčení

Podání obžaloby (obžalované osoby) v letech 1999 – 2004 v ČR podle krajů

Rozhodnutí Podání obžaloby	1999	2000	2001	2002	2003	2004	celkem
Praha	0	0	19	8	22	46	95
Středočeský	24	7	29	20	0	0	80
Jihočeský	0	0	0	14	2	24	40
Západočeský	0	0	0	0	23	7	30
Severočeský	12	9	4	30	43	28	126
Východočeský	0	0	0	0	0	0	0
Jihomoravský	0	0	0	0	5	12	17
Severomoravský	0	24	7	22	1	0	54
Česká republika	36	40	59	94	96	117	442

Zdroj Ministerstvo spravedlnosti, odbor organizace a dohledu, odbor informatiky, výběr z databáze

4. Analýza obžalob

Na základě justičních statistik bylo od státních zastupitelství vyžádáno podle spisových značek celkem 64 obžalob, podaných v období 1999-2004. Následné prověření vedlo k redukci, neboť se ukázalo, že některé spisové značky byly ve statistikách uvedeny chybně, některé případy byly předány jinam, 10 případů bylo překvalifikováno, odloženo nebo vyloučeno k samostatnému projednávání, a některé z různých důvodů nebylo možné poskytnout k analýze. Celkově byl pro účely analýzy získán vzorek 34 obžalob.

Okresní či obvodní státní zastupitelství žalovala 33 případů, 1 obžalobu podalo zastupitelství krajské. Mezi státními zastupitelstvími převažovala zastupitelství z příhraničních okresů, ale žaloby byly vícekrát podány i v Praze a Brně. Vždy se jednalo o případy žalované jako účast na zločinném spolčení, což však neznamená, že tato právní kvalifikace byla soudem vždy přijata a kauza tak odsouzena. Je třeba ještě uvést, že výzkum nezahrnul velké a medializované případy, žalované a souze-

né jako zločinné spolčení (zejména případy Berka a Berdych), protože ve zkoumaném období nebyly ještě uzavřeny (a soudně tyto případy nebyly uzavřeny dodnes).

Při analýze obžalob byly sledovány především informace o charakteru a průběhu trestné činnosti, informace o průběhu trestního řízení, dostupné informace o pachatelích, informace o struktuře a činnosti skupin/organizací pachatelů a konečně, pokud byly obsaženy, také informace o případném širším okruhu osob souvisejících s trestnou činností, i když nebyly mezi žalovanými.

Za jakým účelem byla analyzovaná zločinná spolčení nejčastěji vytvořena? Z justičních statistik mapujících sledované období 1999 – 2004 vyplývá, že naprosto převažovalo (a to v každém roce) organizování nelegální migrace, dále se jednalo o kuplířství a obchodování s lidmi za účelem pohlavního styku a drogovou kriminalitu. V menší míře se zločinecké organizace zaměřovaly na krádeže a neoprávněné podnikání.

Tab. č. 4 § 163a Účast na zločinném spolčení**Nejčtenější souběh dle počtu věcí vyřízených proti osobám v letech 1999–2004**

Rok	Trestný čin	počet
1999	§ 171a nedovolené překročení státní hranice	24
	§ 204 kuplířství	9
	§ 246 obchodování s lidmi za účelem pohlavního styku	9
2000	§ 171a nedovolené překročení státní hranice	26
	§ 247 krádež	6
	§ 118 neoprávněné podnikání	5
2001	§ 171a nedovolené překročení státní hranice	45
	§ 187 nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů	7
	§ 118a šíření toxikomanie	6
2002	§ 171a nedovolené překročení státní hranice	89
	§ 247 krádež	6
	§ 187, § 187a nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů	4
2003	§ 171a nedovolené překročení státní hranice	82
	§ 204 kuplířství	14
	§ 246 obchodování s lidmi za účelem pohlavního styku	4
2004	§ 171a nedovolené překročení státní hranice	115
	§ 204 kuplířství	8
	§ 187, § 187a, § 188 nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů	6

Zdroj Ministerstvo spravedlnosti, odbor organizace a dohledu, odbor informatiky, výběr z databáze

V analyzovaném vzorku 34 obžalob se v drtivé většině (76 %, 26 případů) jednalo rovněž o nedovolené překročení státní hranice podle § 171a (tj. organizování nelegální migrace) a dvakrát šlo o obchodování se ženami (§ 246) a kuplířství (§ 204). Stejně četné byly krádeže motorových vozidel a obchodování s nimi, což bylo jedenkrát kvalifikováno jako podvod (§ 250) a 1× jako krádež (§ 247). Jednou jsme se setkali s obchodováním s drogami (§§ 187, 188) a s porušováním autorských práv (§ 152 – výroba a šíření pirátských CD). Jeden případ se týkal zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158 (šlo o neoprávněnou legalizaci pobytu ci-

zinců) a konečně jedna kauza se zabývala neoprávněným podnikáním podle § 118 (jednalo se o zprostředkování práce v zahraničí). Můžeme tedy konstatovat, že náplň činnosti zločinných spolčeních vyplývající z provedené sondy do obžalob celkem věrně kopíruje zjištěná statistická fakta s výjimkou menšího zastoupení nedovolené výroby a držení drog.

Prokázané trvání trestné činnosti se pohybovalo nejčastěji v rozsahu od 1 roku do dvou let (14×), poté následovalo období působení zločinného spolčení do jednoho roku (v 10 případech).

K sledovaným procesním otázkám patřily údaje o vazbě. Vazebně stíhané osoby tvořily ve zvoleném šestiletém období 78% všech stíhaných osob (369 ze 472). Obžalována z nich bylo poté necelá polovina, což tvořilo 36% ze všech stíhaných osob. Při sledování délky vazby se nepotvrdila úplně hypotéza o léta vlekoucím se trestním řízením u složitých kauz, týkajících se organizovaného zločinu, neboť jak plyne údajů v tab. č. 5, nejvíce osob strávilo ve vazbě 4-8 měsíců, příp. až 1 rok. Trend určitého snižování délky pobytu ve vazbě je patrný.

Tab č. 5 Počty vazebně stíhaných osob a délka vazby u § 163a v letech 1999–2004

	1999	2000	2001		2002	2003	2004	celkem
Vzato do vazby	27	28	73		83	75	83	369
z toho obžalováno	17	21	11		40	21	58	168
Délka vazby do 2 m.	0	3	17	Délka vazby do 2 m.	1	2	2	
2–6 měs.	7	3	35	2 –4 měsíců	19	22	15	
6–12 měs.	7	16	5	4 –8 měsíců	36	28	48	
1–2 roky	13	6	14	8 –12 měsíců	22	23	18	
nad 2 roky	0	0	2	12 –16 měsíců	5	0	0	
				nad 16 měsíců	0	0	0	

Zdroj Ministerstvo spravedlnosti, odbor organizace a dohledu, odbor informatiky, výběr z databáze

Pozn.:ke změně ve statistickém zaznamenávání délky vazby došlo v roce 2002

V největším počtu analyzovaných případů byli ve vazbě jen někteří z obžalovaných členů zločinného spolčení (20×), naopak druhý nejčastější stav (10×) byl, že všichni obžalovaní byli stíháni na svobodě. Stejně často se vyskytla situace, že va-

zebně byli zajištěni všichni, nebo že někteří byli již ve výkonu trestu za předchozí trestnou činnost (shodně 4x). Bližší informace, zejména o délce vazby, se z dostupných materiálů nepodařilo dohledat.

Doba od zadržení pachatelů do podání obžaloby se ve vzorku obžalob pohybovala od 3 měsíců do 3 let. Průměrná délka přípravného řízení tedy činila 1 rok a 8 měsíců, což zhruba odpovídá tomu, že ve třetině případů byl nejfrekventovanější časový údaj jeden rok (6x) a dále přibližně stejná údobí od 10 měsíců do jednoho a půl roku (10 měsíců, 11 měsíců (2x), 1 rok a 2 měsíce (2x), 1 rok a 3 měsíce a 1 rok a 7 měsíců). Třetina případů byla připravena k řízení před soudem vzhledem k rozsahu kauz velmi rychle, a to zhruba za půl roku, a u zbývajících částí trvala naopak příprava obžaloby více jak dva roky.

Poměrně podrobně byly analyzovány použité důkazní prostředky. V každé kauze figurovaly jako důkazy výpovědi svědků a materiály z domovních prohlídek (zde s jedinou výjimkou). Odborné vyjádření či přibrání znalce bylo nařízeno v absolutní většině případů, nejčastěji byly požadovány více než dva posudky. Pokud ve spise figuroval pouze jediný, jednalo se vždy o posudek fonoskopický nebo o počítačovou expertízu. Ta byla obecně nejčteněji nařizovaným zkoumáním. K usvědčujícím materiálům patřily rovněž listinné materiály. Jako klíčové pro stíhání pachatelů se ovšem jednoznačně jevily záznamy odposlechů. V mnoha případech, zejména u zločinných spolčení sdružených za účelem nedovoleného překračování státní hranice, dávají sledované telefonní hovory přesný obraz o rozsahu, personálních vazbách, plánovitosti a lukrativnosti trestné činnosti.

Významný podíl tvořily důkazní materiály získané cestou právní pomoci ze zahraničí, naopak relativně málo častá byla doznání obviněných (pokud se v jednotlivých kauzách vůbec vyskytla, byly to vždy jen někteří pachatelé) a výpovědi obviněných vůči sobě navzájem. Nepříliš četné rovněž bylo užití operativně pátracích prostředků – sledování osob a věcí (v 9 případech) a zejména použití agenta (pouze 1x). Přitom možnost užití tohoto institutu je při vedení trestního řízení pro trestný čin spáchaný ve prospěch zločinného spolčení v zákoně jmenovitě zakotvena.

5. Charakteristické struktury organizací

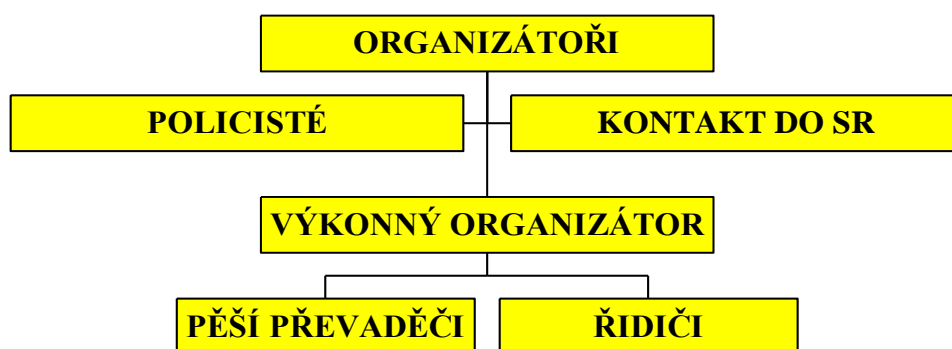
Je samozřejmě namístě otázka, proč právě případy organizace nedovoleného překračování státní hranice mají v žalovaných případech zločinného spolčení takovou převahu. Vysvětlení, které se nabízí, kromě frekvence této trestné činnosti, která

je v České republice stále relativně dosti vysoká, je to, že u skupin, zabývajících se organizací nelegálního přechodu státních hranic, lze snáze prokázat znaky, které zákonná definice zločinného spolčení v § 89 odst. 17 trestního zákona vyžaduje. U skupin, organizujících nelegální migraci, bývá organizační struktura i dělba funkcí zřetelná a také pokračování v trestné činnosti je zřejmé.

O celkem obvyklé struktuře takové skupiny (organizace) zabývajících se organizováním nelegální migrace vypovídá např. následující schéma, popisující strukturu jedné takové skupiny:

§ 163a – Účast na zločinném spolčení

§ 171a – Organizování a umožnění nedovoleného překročení státní hranice

Tato skupina (obžalováno bylo 16 osob, z toho 4 cizinci) organizovala nedovolené překračování státní hranice mezi Českou a Slovenskou republikou a následnou dopravu migrantů vozidly přes ČR, kde je pak předávala jiným skupinám nebo případně zajišťovala i převoz do SRN a Rakouska. Běženci pocházeli z Balkánu i z asijských zemí. Byli přebíráni od zprostředkovatele, který zajišťoval kontakt na jinou obdobnou skupinu působící na Slovensku. Znakem vyšší úrovně organizovanosti kromě jasné dělby práce, jistění činností, krycích opatření a také projevů konkurenčního boje s jinými skupinami, byla i vazba na dva policisty, kteří skupině předávali informace o stavu střežení hranice. Zdokumentována byla trestná činnost v trvání jednoho a půl roku, která skupině přinesla zisk v řádu milionů.

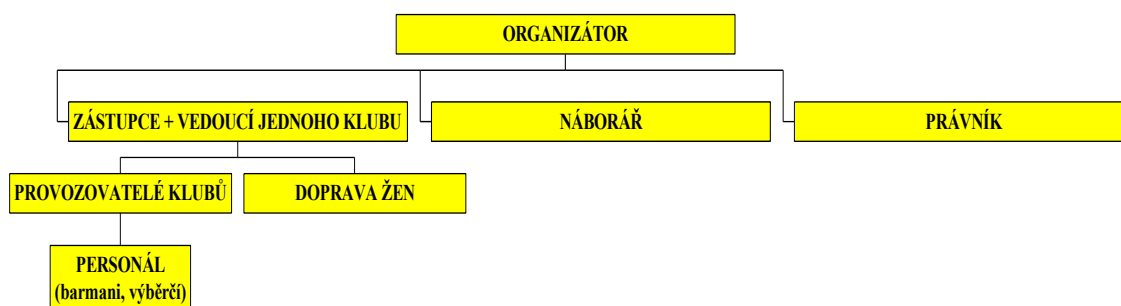
Tento případ dokládá, že u skupin zabývajících se organizováním nelegální migrace dle § 171a jsou zjevně patrné znaky, které si zákon žádá pro právní kvalifikaci zločinného spolčení.

Pro porovnání můžeme uvést strukturu a charakteristiku skupiny, která organizovala obchodování se ženami a provozování prostituce.

§ 163a – Účast na zločinném spolčení

§ 204 - Kuplířství

§ 246 - Obchodování se ženami

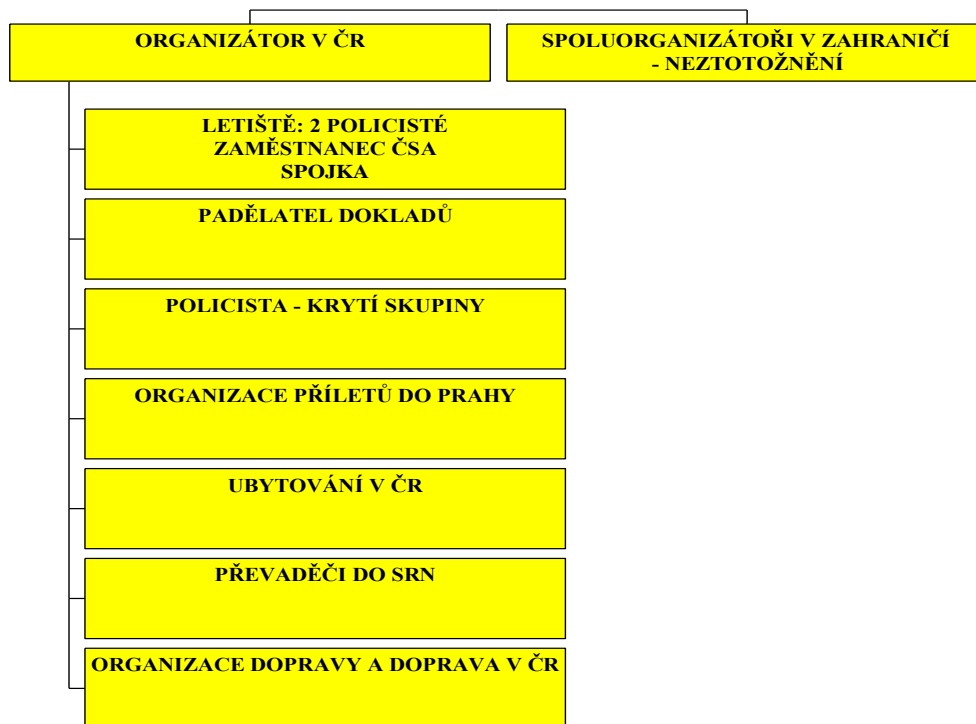
Tato skupina byla složena převážně z bulharských občanů. Zabývala se dodáváním žen z Bulharska a Ukrajiny za účelem provozování prostituce v příhraničních nočních klubech v ČR, ale také jejich přesuny do Německa. Češi plnili ve skupině jen pomocné funkce (provoz nočních podniků, barmani, řidiči – dopravci). Specifikou této organizace byla činnost „náboráře“ která zajišťoval rekrutaci žen prostřednictvím své manželky a dalších pomocníků, a to z výkonu trestu v ČR, kam byl odsouzen na 10 let za kuplířství a nedovolené ozbrojování. Členem skupiny byl též právník, který zajišťoval právní pomoc a komunikaci ve skupině, a to i do vězení.

Poměrně rozvinutou strukturu a průnik do orgánů státní moci ukazuje následující případ, v němž šlo o umožnění nelegálního vstupu migrantů na území ČR, jejich vybavování padělanými a pozměněnými doklady a následně nelegální přepravu přes státní hranici do SRN.

§ 163a – Účast na zločinném spolčení

§ 158 – Zneužívání pravomoci veřejného činitele

§ 185 – Nedovolené ozbrojování

V této skupině byl hlavní postavou cizí státní příslušník z Libye, který zajišťoval v dohodě se zahraničními nezjištěnými organizátory přílety migrantů z Asie na letiště Ruzyně. Samotnou organizaci příletů do Prahy prováděli další dva cizinci (oba ze Sýrie spolu s manželkou jednoho z nich - Češkou). Nelegální vstup do ČR zařizovali na letišti dva policisté Cizinecké policie spolu s pracovníkem ČSA, přičemž spojení a předávání peněz (migranti platili 2000 USD za osobu) zajišťovala manželka jednoho z těchto policistů. Policista z jiného útvaru Policie ČR měl na starosti krytí skupiny. Český státní občan vybavoval cizince nepravými padělanými a pozměňovanými doklady. Na další úrovni působili ve skupině ubytovatelé v ČR (2), převaděči přes hranici do SRN (2) a dopravci spolu s organizátorem dopravy (5), všichni čeští občané.

V tomto případě, který ukazuje na velmi rozvinutou dělbu práce a komplexní rozsah „služeb“ poskytovaných migrantům, je závažným faktem aktivní zapojení několika policistů, jednoho dokonce ze specializovaného útvaru Policie ČR, a dělba úkolů mezi nimi – kromě zajišťování nelegálního vstupu do ČR také krytí skupiny

z vyšší úrovně. Osoby již trestané se v této skupině vyskytly v pěti případech, ale vždy působily na nižší úrovni (dopravci, ubytovatelé, převaděči).

V této skupině bylo žalováno celkem 19 osob, z toho 3 cizinci a 3 ženy. Charakteristický byl relativně vyšší věk členů (tři hlavní osoby – organizátor, funkčně vyšší policista na letišti a padělatel dokladů byli v době podání obžaloby ve věku 32 až 38 let. Ve věku pod 30 let byli jen dva členové (oba na výkonné úrovni), jeden obžalovaný byl ve věku 40 let a jeden ve věku 61 let, ostatní byli ve věku mezi 30 a 40 lety.

Odlišný pohled nabízí skupina složená výhradně z českých občanů a zabývající se obchodem se ženami a kuplířstvím, která organizovala nábor žen a dívek v ČR, jejich dopravu do Francie a provozování prostituce ve Francii.

§ 163a – Účast na zločinném spolčení

§ 246 – Obchodování se ženami

§ 204 – Kuplířství

§ 231 – Omezování osobní svobody

§ 176 – Padělání a pozměňování veřejné listiny

§ 187 – Nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů

§ 185 – Nedovolené ozbrojování

§ 171 – Maření výkonu úředního rozhodnutí

Přes rozsah žalované činnosti se jednalo o skupinu s méně rozvinutou strukturou a dělbou práce (pouze dvoustupňová hierarchie – 3 organizátoři a pak osoby na výkonné úrovni), která je nicméně patrná zejména při srovnání funkce tříčlenného vedení od ostatních obžalovaných. Žalováno bylo celkem 9 osob, přičemž většina z nich byla spojena příbuzenskými vztahy (jednalo se o členy dvou rozsáhlejších rodin). Věk obžalovaných se pohyboval od 20 do 44 let, ale pod třicet let věku byli jen dva z pachatelů, oba na výkonné úrovni. Tři organizátoři byli ve věku od 32 do 35 let (muž a dvě ženy). Ti řídili činnost skupiny a kromě toho se sami účastnili vyhledávání a získávání žen. Také pozměňovali cestovní doklady. Ostatní členové skupiny zajišťovali jak nábor žen, tak jejich dopravu do Francie a zpět a organizaci prostituce na místě. Několik z nich také obstarávalo drogy (pervitin), které byly podávány některým naverbovaným ženám. Podle údajů, uvedených v obžalobě, někteří členové skupiny

sami užívali drogy. Ve vztahu k naverbovaným ženám, z nichž některým bylo méně než 18 let, se vyskytovalo násilí, bránění ve volném pohybu a podávání drog.

Na jednu stranu byla pro tuto skupinu charakteristická určitá přímočarost a hrubost jednání (kromě jednoho byli všichni členové skupiny již dříve trestáni), kontakt s drogovou scénou, snaha o ovlivňování, resp. zastrašování svědků, souběh s dalšími trestnými činy a příbuzenské vztahy mezi členy, což jsou rysy typické spíše pro nižší vývojovou fázi organizovaného zločinu. Na druhé straně skupina byla schopna vyvíjet poměrně rozsáhlou činnost, protože dívky do Francie nedodávala místním organizátorům a provozovatelům, ale její členové organizovali prostituci na místě sami.

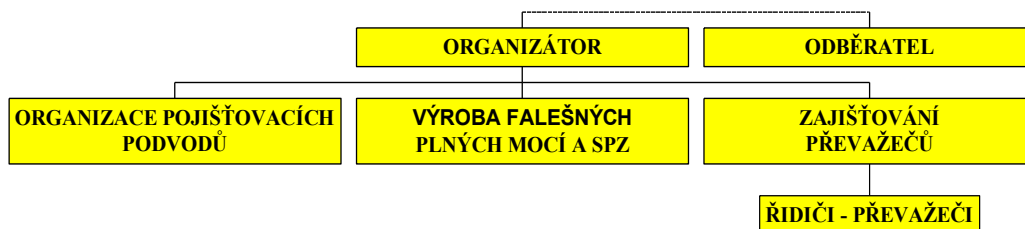
Ve vztahu k analyzovaným případům zločinného spolčení zjištěným v oblasti nelegální migrace a obchodování se ženami se potvrdil jeden z rysů organizovaného zločinu, a sice snaha o tzv. „victimless crime“, kdy část obětí je, lze říci, „dobrovolných“. U případů nelegálních přechodů hranic šlo o migranty, kteří si převedení „objednali“ a zaplatili, a u obchodování se ženami se jednalo o ženy, které věděly nebo minimálně byly srozuměny s tím, že budou provozovat prostituci. Pokud jde o národnost těchto „obětí“, mezi ženami se v analyzovaných případech vyskytovaly Češky, Rusky a Bulharky, což odpovídá běžné struktuře, u běženců bylo spektrum pestřejší – zde je možno obecně konstatovat, že se jedná o uprchlíky z Asie, Balkánu a tzv. třetích zemí - nejvíce zastoupena byla Čína (9×), Vietnam (8×) a Indie (7×), pak následovali utečenci ze Srí Lanky (5×), Arménie a Afghánistánu (4×).

Další skupina byla sice poměrně nepočetná, ale zde nebyli v daném případě žalováni pachatelé působící na výkonné úrovni. Skupina se zabývala krádežemi, resp. podvodným získáváním osobních automobilů a jejich vývozem do zahraničí, konkrétně přes Polsko do Běloruska.

§ 163a – Účast na zločinném spolčení

§ 251 – Podílnictví

§ 250 - Podvod

Skupina získávala automobily buď krádeží nebo podvodem, kdy zapůjčené auto bylo deklarováno jako odcizené a předáno skupině. Organizátorem skupiny byl jednapadesátiletý dosud netrestaný Ukrajinec, který objednával krádeže, zajišťoval krátkodobý převoz vozidla před jeho předáním převažech, organizoval falešné plné moci a další doklady pro řidiče. Vozidla byla předávána obvykle na polsko-běloruské hranici nezjištěnému odběrateli. Další člen skupiny (47 let, Polák, trestán jedenkrát za padělání) zajišťoval u dalšího člena (Čech, 40 let, trestán) falešné dokumenty a SPZ a rovněž získával dodavatele aut, kteří si je zapůjčovali, předávali skupině a pak ohlašovali odcizení. Ostatní dva obžalovaní (Češi, 31 a 38 let, oba již trestáni) vyhledávali a najímali řidiče – převažech (odměna činila 300 USD za převoz).

V tomto případě bylo obžalováno vlastně jen jádro skupiny, tj. členové, kteří organizovali činnost, zajišťovali spojení a prováděli „kvalifikované“ práce. V rámci této obžaloby nebyli stíháni řadoví převažech, kterých ve spise figuruje 14 a nebyly zřejmě ztotožněny ani osoby, které prováděly vlastní krádeže aut. Nebyly stíhány ani osoby, které se dopouštěly pojišťovacích podvodů, nebyl ztotožněn odběratel/odběratelé v zahraničí.

Případ je charakteristický tím, že poukazuje na širší okruh spolupracovníků a podílníků na organizované trestné činnosti, kteří jsou buď najímáni na jednotlivé akce jako výkonní pachatelé nebo se stávají jednorázovými „dodavateli“ určitého zboží (v tomto případě automobilů) a také na obtížnost zjištění a ztotožnění zahraničních kontaktů a odběratelů (nebo v jiných případech dodavatelů).

6. Pachatelé

Organizovaný zločin je ze své podstaty skupinovou aktivitou, to znamená, že se na činnosti vždy podílí více pachatelů, což se přirozeně projevuje v počtu obžalovaných, který výrazně převyšuje počet jednotlivých případů. Nadto je z analyzovaných materiálů téměř vždy patrné, že žalována je jen část osob, které se na trestné činnosti podílely. Stíhány nejsou tzv. neustavené osoby, tedy pachatelé, jejichž existence a podíl na trestné činnosti je zřejmý, ale nepodařilo se je identifikovat a vypátrat, osoby stíhané v zahraničí, někdy osoby pohybující se a činné na okraji organizace, jejichž konkrétní podíl a vinu by bylo obtížné prokazovat, atd.

Počet členů analyzovaných skupin žalovaných pro účast na zločinném spolčení se pohyboval mezi 5–37 osobami, nejčastěji se pachatelé sdružovali po 5 a 8 (shodně ve čtyřech případech), třikrát tvořilo skupinu 11 nebo 13 členů. Je ovšem třeba znovu podotknout, že počet obžalovaných osob ve většině případů nepokrýval celou skutečnou velikost organizace.

Téměř všechny případy měly mezinárodní přesah, resp. činnost a kontakty těchto skupin přesahovaly hranice ČR, což je zejména u případů stíhaných podle § 171a logické.

U případů organizování nelegální migrace je zcela charakteristické, že stíhaná organizace/skupina vždy tvoří jakousi buňku, pokrývající svojí činností jeden úsek trasy nelegálních migrantů. Je tak de facto zapojena do mezinárodní dělby práce v širších zločineckých strukturách. Z toho nevyplývá, že by tyto „naše“ skupiny byly integrální součástí jakési jednotné velké mezinárodní superorganizace a byly přímo podřízeny nějakému vyššímu či jednotnému „mezinárodnímu centru“. Spíše se jedná o to, že za úplatu tyto skupiny zajišťují určitý úsek trasy a určitý typ služby, tedy jejich zapojení do mezinárodního řetězce probíhá na „ekonomické bázi“. Operují relativně samostatně jako „subdodavatelé“ a jejich činnost spočívá v dodávce konkrétní služby a zajištění konkrétního úseku trasy.

Tab. č. 6 § 163a Účast na zločinném spolčení

Osoby stíhané, obžalované a odsouzené v letech 1999 – 2004, Uložené tresty

Stíhané osoby	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Celkem	36	42	75	97	96	126
ženy	4	5	9	5	5	10
mladiství	1	1	0	2	0	0
Obžalované osoby						
celkem	36	40	59	94	96	117
Z toho ženy	4	5	6	5	5	8
Věk						
Věk 15-17	1	1	0	2	0	0
Věk 18-19	3	0	1	1	3	1
Věk 20-24	4	13	10	18	10	10
Věk 25-29	9	14	14	31	25	32
Věk 30-39	12	9	30	28	40	47
Věk 40-49	7	3	3	11	15	22
Věk 50 a více	0	0	1	3	3	5
Odsouzené osoby						
celkem	1	0	2	0	5	10
Z toho ženy	0	0	2	0	0	0
Věk						
Věk 15-17	0	0	0	0	0	0
Věk 18-19	0	0	0	0	0	0
Věk 20-24	1	0	0	0	0	1
Věk 25-29	0	0	1	0	1	2
Věk 30-39	0	0	1	0	2	5
Věk 40-49	0	0	0	0	2	2
Věk 50 a více	0	0	0	0	0	0
Uložené tresty						
NEPO	1	0	0	0	5	7
Do 1 roku	0	0	0	0	0	0
Od 1 roku do 5 let	1	0	0	0	3	7
Od 5 let do 15 let	0	0	0	0	2	0
Přes 15 let	0	0	0	0	0	0
PO	0	0	2	0	0	3
Trest uložený ve spoj.	1	0	0	0	0	0
Zákaz činnosti	0	0	0	0	0	0
Peněžitý trest	0	0	0	0	0	0
Jiný trest	1	0	0	0	0	0

Zdroj Ministerstvo spravedlnosti, odbor organizace a dohledu, odbor informatiky, výběr z databáze

Pokud jde o složení a charakteristiky žalovaných pachatelů zjištěných v provedené sondě, celkový počet žalovaných osob činil 417. Z toho bylo 32 žen (7,7 %) a z těchto žen bylo celkem deset cizích státních příslušnic.

Z těchto celkem 417 osob bylo 330 osob obžalováno na základě § 163a – účast na zločinném spolčení (z toho 25 žen, tj. 7,6 %, a z nich 8 cizinek). Ostatní byli žalováni buď za trestné činy spáchané ve prospěch zločinného spolčení podle § 43 trestního zákona (případně podle § 88 odst. 2 trestního zákona, např. za organizování nedovoleného překročení státní hranice a jako členové organizované skupiny), dále za trestné činy související s činností zločinného spolčení (krádež, podílnictví, padělání a pozměňování veřejné listiny, kuplířství) anebo za „vedlejší“ samostatnou trestnou činnost (např. nedovolené ozbrojování, nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů apod.).

Mezi těmito 330 obžalovanými na základě § 163a bylo celkem 97 cizinců, tj. 29,7 %. Je to poměrně vysoké procento, výrazně překračující podíl cizinců na celkovém počtu známých a stíhaných pachatelů. To však odpovídá základní tezi o mezinárodním propojení a mezinárodním přesahu aktivit organizovaného zločinu. Je třeba přitom navíc vzít v úvahu, že zejména pokud jde o kontaktní osoby – zprostředkovatele kontaktů a vazeb do zahraničí, na zahraniční dodavatele, resp. odběratele a skupiny, často právě tyto osoby se nepodařilo identifikovat a dopadnout.

Mezi cizinci byli zastoupeni občané celkem dvaceti států, což tvoří dosti pestré spektrum. Nejvíce cizinců bylo občany Vietnamu (22) a dále Slovenska (13 – zde byl jako základní kritérium použit údaj o místě narození, neboť v obžalobách nebylo vždy jednoznačně určeno, zda je dotýčný občanem SR nebo ČR). Občané Bulharska byli zastoupeni 9 osobami, z Číny a Arménie pocházelo po 8 pachatelích, z Polska, Jugoslávie a Indie po pěti. Mezi zeměmi původu pachatelů byl dále třikrát zastoupen Afghánistán, Sýrie, Moldávie a Ukrajina, vyskytli se i pachatelé z Rumunska, Ruska, Běloruska, Iránu, Iráku, Pákistánu, Srí Lanky, Libye. Mezi žalovanými se objevil švédský státní příslušník, který byl původem Iráčan a polský občan, původem Vietnamec. Zajímavé je, že z Ukrajiny a Ruska byli mezi pachateli pouze jednotlivci, což nekoresponduje s obecným názorem expertů o početném výskytu aktivit a pachatelů organizovaného zločinu v ČR, pocházejících právě z těchto zemí. K vysvětlení tohoto zjištění by bylo možné formulovat několik hypotéz, které by však vyžadovaly další ověřování.

Všeobecně však i tento relativně omezený vzorek případů potvrdil poznatek o internacionalizaci organizovaného zločinu. Ze skupin, které byly předmětem analýzy, byla pouze necelá čtvrtina (osm skupin) složena pouze z českých pachatelů.

O věkovém složení pachatelů obecně platí, že páčání trestné činnosti v rámci zločinného spolčení není záležitostí ani zcela mladých ani věkově více pokročilých pachatelů. Pachatele ve věku pod 20 let nacházíme jen zcela výjimečně a pachatele nad 50 let rovněž. Většina obžalovaných pachatelů je ve věku mezi 25 až 39 roky (jak z pohledu provedené sondy, tak z pohledu justičních statistik – viz tabulka č 6), což víceméně odpovídá charakteru trestné činnosti, která byla analyzována (viz převažování organizování nelegální migrace), a úrovni organizace stíhaných skupin (až na výjimky a přes některé znaky vyšší úrovně organizovanosti představují stíhané případy jen relativně nižší úroveň vývoje organizovaného zločinu zatím spíše jen směřující k víceúrovňovým sofistikovaným strukturám). Starší pachatelé se objevovali spíše mezi cizinci. Vzdělání pachatelů bylo ve většině případů z dostupného spisového materiálu nezjistitelné, pouze ve dvou případech bylo u pachatelů uvedeno vysokoškolské vzdělání. U povolání, pokud bylo v materiálech uvedeno, jednoznačně převažovali nezaměstnaní a živnostníci (osoby samostatně výdělečně činné).

7. Závěry

Na základě výsledků analýzy dostupného materiálu se ve zkoumaném období let 1999 – 2004 projevil postupný nárůst frekvence využívání ustanovení o zločinném spolčení. V pohledu na vývoj v dalších letech, patrný ze statistik, však toto konstatování již neplatí (viz tabulka č. 1).

V každém případě se potvrdilo, že ustanovení § 163a není v justiční praxi nijak rozsáhle využíváno, a že se toto ustanovení používá především v případech, kdy lze zákonem požadované znaky zločinného spolčení relativně snáze prokázat. Překvapivý je poměrně malý počet takto stíhaných případů obchodování s drogami.

Ustanovení se také používá spíše u jednodušších případů, přičemž některé z analyzovaných kauz vzbuzovaly pochyby, zda vzhledem k úrovni organizovanosti a rozsahu trestné činnosti je vůbec použití ustanovení o zločinném spolčení adekvátní a zda nejde v uvozovkách o „obyčejnou“ organizovanou skupinu (tomu ostatně nasvědčují i statistiky, ukazující podstatný rozdíl mezi počtem osob stíhaných za účast na zločinném spolčení a počtem osob podle tohoto ustanovení skutečně odsouzených). Na jedné straně se ustanovení o zločinném spolčení nevyužívá v příliš velkém

rozsahu, ale na druhé straně jsou tak někdy stíhány i případy, které svojí závažností této kvalifikaci zcela neodpovídají.

U složitějších případů je nepochybně mnohem obtížnější zákonem požadované znaky zločinného spolčení prokázat. To pravděpodobně platí zejména o případech hospodářské trestné činnosti, kterých bylo ve zkoumaném vzorku minimum. Přitom podle názorů dotazovaných expertů (policistů, státních zástupců a soudců) oslovených v rámci výzkumu ekonomické kriminality, který IKSP dokončil v roce 2003, se případy hospodářské kriminality, které nesou znaky zločinného spolčení, nepochybně vyskytují (viz následující tabulka, uvádějící odpovědi oslovených respondentů na otázku, zda se ve své praxi setkali s případem hospodářské trestné činnosti, který by bylo možné charakterizovat jako zločinné spolčení).

Tab. č. 7 Výskyt zločinného spolčení (uvedeno % odpovědí respondentů)

Profese	ano, víckrát	ano, jednou	ne	nevím	Σ
soudci (n = 105)	13%	9%	77%	1%	100%
Státní zástupci (n = 82)	23%	17%	59%	1%	100%
policisté (n=32)	61%	10%	23%	6%	100%

Pramen : Scheinost, M. a kol, Výzkum ekonomické kriminality, IKSP, Praha 2004

Lze samozřejmě diskutovat o tom, zda a do jaké míry jsou případy hospodářské, resp. ekonomické kriminality organizovaným zločinem ve smyslu jeho kriminologického vymezení. V případech hospodářské kriminality nedochází obvykle k žádné nabídce zboží či služeb (sice ilegálních, ale reálných), subjekt napadení není „klientem“, resp. „zákazníkem“, ale je poškozován přímým útokem, aniž by mu bylo cokoli v podobě služby či zboží nabízeno. Typickým schématem jednání ve sféře hospodářské kriminality je podvod či zpronevěra v nejrůznějších formách, často není třeba vytvářet nové zločinecké struktury, ale jsou využívány struktury existující a legální. Pachatelé nemusejí vytvářet organizaci, ale pracují v systému vzájemných výhod a protislužeb, atd. Van Duyne nazývá tuto formu kriminality „organising crime“, tedy „zločin, který se organizuje“.¹⁰ Tento teoreticko-definiční problém má samozřejmě praktické důsledky zejména ve vztahu k možnostem vyšetřování a stíhání těchto fo-

¹⁰ P.C. van DUYNE, K. - von LAMPE, J.L. - NEWELL, Criminal finances and organising crime in Europe. Nijmegen, Wolf Legal Publishers, 2003

rem kriminality. Stávající dikce trestního zákona (stejně jako definice skupiny organizovaného zločinu obsažená v Úmluvě OSN o boji s nadnárodním organizovaným zločinem) sice umožňuje takové formy kriminality stíhat jako zločinné spolčení, ovšem prokázání zákonných znaků je obvykle nesnadné. V každém případě byly mezi analyzovanými případy žalovaného zločinného spolčení z let 1999-2004 jen dva případy ze sféry hospodářské kriminality (nelegální výroba a distribuce nahrávek na CD a nelegální organizování a zprostředkování práce v USA), přičemž oba budily pochybnosti, zda úroveň organizace dosahuje kvality zločinného spolčení a zda se spíše nejedná o organizovanou skupinu, čili o nižší úroveň organizované kriminality.

Pokud se jedná o uložené tresty, převládají sice tresty nepodmíněného odnětí svobody, ale jsou to především tresty v rozmezí 1 až 5 let. Je paradoxní, že v rozporu s jednoznačně ziskovým charakterem analyzovaných případů zločinného spolčení a výraznými výdělky obžalovaných skupin, resp. osob, nebyl ve sledovaném období uložen ani jeden peněžitý trest. Zjistný cíl¹¹ již sice není zákonným znakem zločinného spolčení, nicméně dosahovaný zisk ilustruje rozsah a společenskou nebezpečnost této vyšší formy společné trestné činnosti.

Analýza také ukázala, že délka vazby ani délka přípravného řízení celkem nevybočuje z obvyklých ukazatelů. Za charakteristický lze považovat poměrně vysoký podíl vazebně stíhaných osob (78 % stíhaných osob), což svědčí o důvodných obavách z ovlivňování svědků, vyhýbání se stíhání nebo pokračování v trestné činnosti u stíhaných pachatelů. Na druhou stranu je pak žalována necelá polovina vazebně stíhaných osob, což nesvědčí o efektivitě stíhání.

V návaznosti na toto konstatování se ukazuje, že nejefektivnějším nástrojem odhalování a dokumentování trestné činnosti páchané v rámci zločinného spolčení zůstávají odposlechy. Přes trvalé diskuse o míře a oprávněnosti jejich využívání se odposlechy jeví jako nezbytný nástroj pro odhalování i dokazování v případech zločinného spolčení a to i s ohledem na to, že další možnosti, resp. mimořádné prostředky umožňované našimi právními normami, jsou podstatně méně využívány. Za významnou lze považovat i skutečnost, že případů doznání a vzájemně usvědčující-

¹¹ Zločinné spolčení může mít nicméně i cíl další nebo jiný (např. politická destabilizace, šíření etnické či náboženské nesnášenlivosti, apartheidu apod.).

cích výpovědí obviněných bylo zjištěno jen minimum, což lze do jisté míry považovat za rys tradice a projev vnitřních norem organizovaného zločinu.

V každém případě, a to i přes výhrady k závažnosti některých případů žalovaných jako zločinné spolčení, provedená analýza prokazuje nespornou organizovanost části trestné činnosti v ČR. Některé případy dokládají vyšší úroveň organizovanosti, rozsáhlejší dělbu práce a v některých případech i náznak existence středních článků řízení. Evidentní a poměrně rozsáhlý je mezinárodní přesah kriminálních aktivit, objevuje se používání krycích postupů, využívání právní pomoci a spolupráce s oficiálními strukturami, komunikace prostřednictvím mobilních telefonů s používáním krycích jmen a přezdívek, měnění mobilů a čísel, vytváření legend pro dopadené migranty apod.

Pachatelé jsou především mladší, i když ne úplně mladí lidé. V jádrech, resp. ve vedení skupin, se často objevují osoby nad 30 let věku. Tito pachatelé využívají příležitosti existující v současné společnosti, poptávku po určitém druhu zboží a služeb a snadné mezinárodní kontakty. V poměrně značném počtu (pokud tyto údaje byly v analyzovaných obžalobách obsaženy) se jedná o osoby již dříve trestané s tím, že lze vyslovit hypotézu, že pachatelé již dříve trestaní se objevují spíše na nižším, výkonném stupni organizací. Na počáteční, relativně nižší úroveň organizovaného zločinu, poukazují i případy, kdy zločinné spolčení tvoří lidé, spojení příbuzenskými vazbami a opírající se zřejmě o širší rodinné klany. Nicméně i tyto skupiny jsou schopné vyvíjet rozsáhlou a dobře organizovanou činnost. Trestná činnost, kterou tímto způsobem páchají, nevyžaduje velkou nebo specializovanou kvalifikaci. Je ovšem třeba vzít v úvahu, že stíhané případy zločinného spolčení, obsažené v našem výzkumném vzorku, představují velmi pravděpodobně jen určitý výsek trestné činnosti, páchané organizovaným způsobem, což samozřejmě limituje vypovídací hodnotu zjištění.

Obraz organizovaného zločinu získaný analýzou stíhaných případů zločinného spolčení za sledované období, neodpovídá mediální představě „mafii“ a velkých mezinárodních organizací. Je dán charakterem a rozsahem zkoumaných případů. I tak však dokládá nespornou organizovanost trestné činnosti, resp. její části v ČR, její výrazný mezinárodní přesah a používání postupů charakteristických pro organizovaný zločin.

PRAMENY

BALOUN, V. - SCHEINOST, M.: Economy and Crime in the Society in Transition: The Czech Republic Case. In: van DUYNE, P. - von LAMPE, K. - PASSAS, N., eds.: Upperworld and Underworld in Cross-Border Crime, 43-60. Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2002, str. 48–51

CEJP, M. a kol. : Organizovaný zločin v České republice III. Praha: IKSP 2004

Koncepce boje proti organizovanému zločinu, usnesení vlády ČR č. 64/2008 ze dne 23. 1. 2008

LORENCOVÁ, J. - VEČEŘ, J., Krvavé oleje: Můj přítel vrah. Brno: Jan Krystek, 2006

MUSIL, J.: Organizovaná kriminalita v Evropě v druhé polovině 90. let - nové jevy. Kriminalistika č. 3/1999

NĚMEC, M.: Organizovaný zločin: Aktuální problémy organizované kriminality a boje proti ní. Praha: Naše vojsko, Praha 1995.

NĚMEC, M.: Mafie a zločinecké gangy. Praha: Eurounion, 2003

NOŽINA, M. (ed.): Mezinárodní organizovaný zločin v České republice, Praha: Themis, 2003.

SCHEINOST, M.: Pojetí organizovaného zločinu a jeho vztah k dalším kategoriím kriminality. Kriminalistika 4/2004

SCHEINOST, M. a kol.: Výzkum ekonomické kriminality. IKSP: Praha 2004

SCHEINOST, M.: Vývoj opatření proti organizovanému zločinu. In: Budka, I. (ed.), *Organizovaná kriminalita II*. Policejní akademie ČR: Praha 2006

Společný postup z 21. 12. 1998 (98/773/JHA). Oficiální věstník ES, L 351/1

Statistiky Ministerstva spravedlnosti ČR

Úmluva OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu, dokument č. /AC.254/L.230/Add.1

van DUYNE, P. C. - von LAMPE, K. - NEWELL, J. L.: Criminal finances and organising crime in Europe. Nijmegen : Wolf Legal Publishers, 2003

Scheinost, M. – Diblíková, S.

Zločinné spolčení – právní rámec, definice, postih, pachatelé

SOUHRN

Článek informuje o výsledcích analýzy obžalob podaných v období let 1999–2004 v případech zločinného spolčení. Zabývá se frekvencí využívání tohoto ustanovení trestního zákona, charakterem žalované trestné činnosti a charakteristikami trestního řízení, používanými důkazními prostředky, strukturami zločineckých skupin a charakteristikami pachatelů. Autoři docházejí k závěru, že ustanovení o zločinném spolčení je používáno spíše v méně komplikovaných případech, kdy jsou znaky zločinného spolčení jasně identifikovatelné, které ale současně dokládají existenci organizovaných forem kriminality v ČR i jejich zapojení do mezinárodních sítí.

Scheinost, M. – Diblíková, S.

Criminal conspiracy – legal framework, definition, sanctions, perpetrators

SUMMARY

The article informs about the results of an analysis of charges filed in the period between the years 1999–2004 in cases of criminal conspiracy. It deals with the frequency of use of this article of the criminal code, the nature of the sued activity and the characteristics of penal proceedings, the proper evidence used, the structures of criminal groups and characteristics of the perpetrators. The authors reach the conclusion that the article on criminal conspiracy is rather being used in the less complicated cases, when the signs of criminal conspiracy are clearly identifiable, but which also prove the existence of organised forms of crime in the Czech Republic and their inclusion in international networks.

Scheinost, M. – Diblíková, S.

Kriminelle Organisation – der rechtliche Rahmen, die Definition, der Rückgriff und die Übeltäter

ZUSAMMENFASSUNG

Der Artikel informiert über die Ergebnisse der Analyse der Anklagen, die im Zeitraum von 1994 bis 2004 im Fällen der kriminellen Organisation eingereicht wurden. Er widmet sich der Häufigkeit der Anwendung dieser Regelung des Strafgesetzes, dem Charakter der angeklagten Straftätigkeit und den Charakteristiken der Strafverfahren, den gebrauchten Beweismitteln, den Strukturen der kriminellen Gruppen sowie den Charakteristiken der Übeltäter. Die Autoren kommen zum Schluss, dass die Regelungen über die kriminelle Organisation eher in weniger komplizierten Fällen verwendet werden, wenn die Merkmale klar identifizierbar sind und dabei gleichzeitig das Vorhandensein von organisierten Formen der Kriminalität in der Tschechischen Republik sowie ihre Einbeziehung in die internationale Netze belegen.